

MARCATORI DISCURSIVI ÎN TEXTELE DIALECTALE DIN STRUCTURA AROMÂNEI ACTUALE. GRAIURILE DIN DOBROGEA

MARINELA BOTA

Lucrarea reprezintă o analiză din punct de vedere pragmatic a marcatorelor discursivi frecvent întâlniți în materialul dialectal cules de Nicolae Saramandu și publicat în volumul *Structura aromânei actuale. Graiurile din Dobrogea. Texte dialectale*. Corpusul cuprinde o serie de texte cu diferite arii tematice, realizate în urma anchetelor cu chestionar întreprinse la aromânii din Dobrogea, între anii 1967–1968, cu scopul de a constata stadiul actual de evoluție a dialectului aromân în mediul alogen dacoromân. Rezultatele parțiale publicate de Saramandu (1972) prezentau o serie de modificări fonetice și fonologice care se explicau prin evoluția recentă a dialectului. Schimbările sunt determinate atât de evoluția internă a dialectului, din necesitatea de a evolua în paralel cu societatea în care se dezvoltă, cât și prin influența exercitată de dacoromână. Deși aromânii au încercat să refacă în Dobrogea comunitățile care existau în țările balcanice, adică stabilirea în grupuri care trimit la așezările lor de proveniență (așadar fiecare grai a încercat să mențină o anumită continuitate în evoluția internă), s-au produs o serie de schimbări care pot fi grupate în trei categorii principale: (a) schimbările fonetice și fonologice se datorează unor tendințe interne manifestate în cadrul dialectului, din necesitatea de a se adapta la noul mediu alogen; (b) influențele interdialectale și schimbările datorate contactelor între diverse grupuri de aromâni de pe teritoriul României și din afară; (c) schimbările prin influența exercitată direct de dacoromână, care reprezintă cel mai important factor de evoluție, prezent mai ales în modificările din vocabular dar și în structurile gramaticale.

Aromâna reprezintă un ansamblu de graiuri nestandardizate, iar aromânii din Dobrogea sunt reprezentanții a patru graiuri: grămostenii, fărșeroții, pindenii și moscopolenii, denumiri preluate după numele regiunii de proveniență din Peninsula Balcanică. Această individualizare a graiurilor dialectului aromân are la bază clasificarea făcută de Nicolae Saramandu (1972: 18, 2005: XIX), cu mențiunea că în viitor nu se va mai ține cont de aceste diferențieri, datorită procesului de omogenizare a populației aromâne cu cea băștinașă. De asemenea, se observă modernizarea vocabularului aromân prin împrumuturi masive la nivel lexical, preluate prin intermediul dacoromânei. Se împrumută termeni și se calchiază structuri din dacoromână care concurează sau apar în paralel cu corespondentele lor aromâne. Perioada de tranziție prin care trece dialectul aromân pe teritoriul României constă în faptul că împrumuturile sunt fie preluate ca atare din dacoromână, fie sunt adaptate fonetic și morfologic la sistemul aromân. Tendința actuală a dialectului este de a se omogeniza și de a urma o traiectorie de convergență cu dialectul dacoromân, chiar dacă aromâna actuală prezintă aspecte asemănătoare cu o fază mai veche a românei comune, din evoluția de la latină la aromână (Nevaci 2018).

Studiul de față se oprește la marcatoreii discursivi identificați în corpusul de texte dialectale aromâne, care sunt de proveniență dacoromână, greacă sau reprezintă creații interne. Marcatoreii discursivi selectați pentru analiză sunt: *tora*, *deapoea*, *așa*, *cara*, *taha*, *știi* și *ama*.

Marcatorii discursivi sunt o clasă funcțională de (a) unități lexicale sau expresii fixate care trec prin procesul de pragmaticizare (Heine 2013). În dialectul aromân, marcatoreii provin

din (a) diferite clase morfologice ale limbii române (fie că este vorba despre unități lexicale moștenite din latină sau preluate din dacoromână) sau reprezintă (b) elemente preluate din alte limbi balcanice prin, contact lingvistic. Au funcții procedurale, iar funcțiile discursive pe care le îndeplinesc capătă valori diferite în funcție de context.

Pentru analiza funcțiilor discursive ale marcatorelor a fost preluată clasificarea propusă de Crible și Degand (2019). Autoarele alcătuiesc un model bidimensional, cu patru domenii și cincisprezece funcții¹, și introduc ideea de domenii și funcții ca două straturi independente de informații pragmatice, unde orice funcție se poate combina cu orice domeniu. Așadar, marcatorele discursive pot îndeplini una sau mai multe funcții, care la rândul lor pot opera în cel puțin unul dintre cele patru domenii. De exemplu, funcția de adăugare poate opera în toate cele patru domenii: (a) pentru conectarea a două idei, două segmente pot fi conectate prin „adăugare” (domeniul ideatic); (b) pentru a servi scopurilor argumentative (domeniul retoric); (c) pentru a asigura continuitatea discursului (domeniul secvențial) sau (d) pentru a crea complicitate cu interlocutorul (domeniul interpersonal). Cu alte cuvinte, modelul acoperă semnificația și valorile marcatorelor, precum și intenția de comunicare a locutorului.

TORA

Deicticul temporal *tora* este preluat din greacă (gr. *τόρα*) și are semnificația „acum”. *Tora* este întâlnit în corpus ca marcator discursiv cu diferite funcții atunci când ocupă poziția inițială în segmentul discursiv. Valorile discursive ale lui *tora* sunt asemănătoare cu cele pe care deicticul *acum* din dacoromână le dobândește valori pragmatice în contexte asemănătoare (Bota 2021).

Cu valoare de adverb temporal, *tora* este întâlnit în poziție inițială (a), (b) medială (c) și finală (d), (e). În primele două exemple, deicticul se folosește în opoziție cu un adverb care indică un moment al trecutului (*atumțea* dr. „atunci”; *ninti* dr. „înainte”):

- (a) atúmțǎ_ așǐ ǧarǎ// **tóra** iu?// **tóra** nu-ǧdǎr-aestu lúcru...// (44: 22)
- (b) ma nínti z_dideǎ dúbli// **tóra** z_da... únâ síhǎti z_da/ (21: 25)
- (c) alǧǧǎț// alǧǧǎțlí ștíi cum.../ aésti cúmu_ s **tóra**... zǧtúńítǎ// ml'érle-a nõásti púrtǎ alǧǧǎț// li cusǧám cu bumbǎc/ (14: 9)
- (d) cáșlu tunurét^U s-adrá ș-nǧínti cum s-adárǎ **tóra**// bǎgǎ cl'ǧglu/ [k] múlđi oǧǧǎ/ bǎgǎ cl'ǧglu... (15:20 deictic)
- (e) wa ǧǧ dǎm^H... un rahád_wa ǧǧ dǎm ǧínu...// [k] únǧ lǎcúmi de! Húnǧ lǎcúmi... // [...]
li curcǎm zbǧarǎli **tóra**/ e!// (296: 23)

Evoluția de la adverb la marcator discursiv se observă în exemplele (f), (g), (h), unde *tora* are două ocurențe în același segment discursiv. În toate cele trei exemple, prima ocurență, care ocupă poziție inițială în segmentul discursiv, reprezintă stadiul intermediar al marcatorelor discursive *tora*, care pierde din valoarea originală de deictic al prezentului, față de cea de-a doua ocurență cu valoare adverbială. Vorbitorul dublează marcatorul (f), (g) sau simte nevoia să îl explice (h), deoarece *tora* își pierde din valoarea deictică.

¹ Domenii: ideatic, retoric, secvențial și interpersonal. Funcții: adăugare, alternativă, cauză, concesie, condiție, consecință, contrast, aproximare, monitorizare, specificare, temporală, acord, dezacord, topicalizare și citațională.

- (f) [te-ambrâcări te-ádrat?]
te-ambrâcare-adrám cândúși.../ sáriț...// noi ma nínti purtámu _ și cumáșuri/
cadifeáđ... băgám.../ pi noi// **tóra_{MD}** nu-ári **tórã_{ADV}** ahtár! lúcri// nu-ári// ma nínti li
bâgá lúmea// (47: 24)
- (g) ma nínti mai țâseá șiiácur!... // ma! țâseá și iámbuli// flucáte-adrám^u/ cu floáțe-ași//
tóra_{MD}.../ nu prea_ădárâ **tóra_{ADV}**// **tórã_{ADV}**_ădárâ virđeáli// (23: 23)
- (h) [cúmu_s-fáți **tóra_{ADV}** únâ númtâ?]
tóra_{MD} la órã actuală// ádică **tóra_{ADV}** // iini gônle/ că nu-ı ca ma nínti/ (21: 1)

O situație întâlnită și la *acum* din dacoromână este reflectată în exemplul (i), unde *tora* este integrat în propoziție din punct de vedere sintactic și își păstrează valoarea originală de deictic al prezentului, însă cu axa deplasată în timp, datorită asocierii cu verbul la perfect simplu. Această valoare apare în contexte narative, indicând o acțiune care aflată în momentul enunțării.

- (i) ęará únâ ęără únâ úrsâ și-aveęá trei ursopán// [...] aeștã ursopán **tóra** nu-ascultárã//
(72: 33)

Ocurențele din exemplele (j), (k) au funcție de marcator discursiv temporal, care se manifestă în domeniul secvențial și prezintă valori asemănătoare cu cele ale adverbului *deapoea* (dr. „apoi”) pe care îl precedă (j) sau cu care alternează (k), deoarece indică succesiunea evenimentelor în ordine cronologică, poziționând informația transmisă pe o axă temporală.

- (j) préftl^u đási câ
„ș-ațeá u știu”//
e! **tóra** dapóá lâ đási ș-a sóslor^u câ „ıo a neg s-ıaı... núnlu”// (62: 36)
- (k) [...] deáp^uóeá ę’in ș-nă ıu ía.../ ıu ía depóęa tátă-su/... cu fráti-su/... ma s-áıbă fráti
ma mári...// **tóra**... nicukíro-a me^u s-áıbă și_ fráti// (296: 28)

Tora devine marcator de specificare atunci când ocupă poziția inițială în secvența discursivă pe care o introduce, cu ajutorul căruia locutorul focalizează un moment care urmează să fie dezvoltat. În segmentul prefațat de *tora* sunt introduse informații despre momente ale întâmplărilor relatate, în ordinea în care s-au succedat. Se observă în exemplele (l) și (m) că marcatorul este inclus într-un segment raportat, fiind urmat de verbul citațional *a zice*.

- (l) **tóra** s-toárnâ năpōi// dúșırâ... s-frígâ birbéclu/ [ε] lálâ-su cu nipótlu//
„**tóra**” đási/ „a s-frıđém un birbec^u lále s-mâcám”// apręásırâ un foc^u/ búnu _ ș
mușát^u/ băgără pı súlâ/ birbéclu ntreg^u/ și l-frıpsırâ...//
„**tóra**” đási „nipóáte/ va nez_úni tı-ápâ?/ ma va neg míni?”// (218: 33)

- (m) „**tóra**... dá-nâ măcări s-măcám” đási/ „s-nă uđihním^U [ε] născánt ċkiró^U āoá// s-n-
 ād [ε] n-adăpustím^U” Ńtiji/ să stăm^U... născán ċkiró”// [...]
 „**tóra**” đási „ți [ε] o-adukít huzméte-așé” đási/ [...]
 „**tora**” đășe-„oá iu va fuđíz” đási/ „va pățăt mǔlti vǔoi” đási/ (291: 9)

Ocurențele cu valoare de consecință semnaleză că situația din segmentul nou introdus este rezultatul situației prezentate în segmentul anterior (n), (o). În exemplele (p) și (q), *tora* cu valoare conclusivă sau consecutivă este integrat în segmentul discursiv în poziție medială și acționează la nivelul ideatic și secvențial.

- (n) „**tóra** cu țe-a z_dipuném tíni híne?”// (63: 23)
 (o) **tóra** n-adúș^U amínti gíni/ câ ęará prǔmvęára/ (160: 19)
 (p) „ǔ!” đási/ „cum míni **tóra**” đási/ „soácră cu nveástă η_ cásă s-hiū greá^U!”// (295: 16)
 (q) Ńiđú^U acóți țe z_vet_ **tóra** ți s-fáti/ (284: 31)

În următorul exemplu, prima ocurență a lui *tora* dobândește valoare dubitativă, preluată de la marcatorul *cara* cu care se grupează. Această valoare epistemică de neîncredere este asemănătoare cu evidențialele *pasămite*, *chipurile* (Zafiu 2002, 2020), reflectată și de citaționalul *cică* în dacoromână:

- (r) e! noápte^U // noápte^U zburám/ ma nínte^U sucrímiei^U nu zburám^U // **tóra cára_{MD}** va z-ínâ
 sucrímęa di nafaórá... / [...]/ ași ęará_ădęte^U // **tóra_{ADV}** nu-ăre-ahtári^U lúcri// (18: 32)

În ceea ce privește actele de vorbire introduse, *tora* este întâlnit cu valoare de „marcă de ruptură” (Zafiu 2009) atunci când introduce un act de vorbire nou în discurs, și anume o directivă:

- (s) „a^U **tóra** loá s-lu fčórló-adunás-lu/ nřășęás-lu/ câ... s-termină cu... lúcurló-aístó-a
 fčórlui// (173: 21)

DEAPOEA

Adverbul *apoi* indică o succesiune în plan temporal și conectează la nivel metadiscursiv două secvențe discursive. În aromână forma *deapoea* este rezultatul contopirii prepoziției *de* cu adverbul *apoi*. Funcțiile pragmatice identificate în corpus sunt de marcator discursiv temporal și de marcator discursiv de adăugare.

Deapoea cu funcție deictică temporală leagă două secvențe discursive. Este întâlnit în structura *j_deapoa dupu*, creată prin cumul sinonimic, în combinație cu deicticul temporal *după* echivalent cu *după aceea*, și opțional, precedat de conjuncția coordonatoare *și*:

- (a) „ița nu Ńtíi câ ũ isusím^U”// **j_deapoa dúpu**.../ dúpu un an mi mǔrtárâ// isusítă Ńiđú^U
 un an^U // Ń-n-ascundeám^U cára videám^U a nóștă oámiń// di sucrími n-ascundeám cu
 distiméișe-ași// (17: 10)

- (b) nu-ávęa... vói ca să.../ s-ies sâ zburám cu el cúmu zburáscu tóra// nu-ázburám noi atúmęea// scúmți// **j_đęapóá dúpu** un an mi mântárâ// (17: 17)

Deapoea apare ca marcator textual de adăugare, deoarece „indică un adaos de informație cu aceeași orientare argumentativă ca și *în plus* sau *de altfel*” (Zafiu 2009). Ocupă prima poziție în segmentul discursiv pe care îl introduce (c), (d) sau o poziție medială, ca în cazul celei de-a doua ocurențe din exemplul (e) care indică un grad mare de pragmaticalizare al marcatorului:

- (c) j_ğónli-ı da cu... [k] la cuvá cu cîcórľu/ vęársâ// și... fârtátiı ı-a [k] âı vęársâ apâ ę_ cap di-l údá// **đęapóęea** z_duc^U acásâ/ și bágâ di-ı tóárnâ a sócurluı/ a soácręei ș-la tútâ sója// **dapóęea**... ăș... táıı hlámbura// u táıı n-tréıı [...]/ **dapóęea** táıı ș-meárlı ș-li da la... fçori níz_đi li mácâ// lunı dicșęárâ **đęapóęea** bágâ nveásta di cântâ// bágâ mása și z_dipiseăști núnta// (24: 11)
- (d) ęarám la núnťá_ al láli Iónca// joı dicșęárâ bágárâ_aloátľu// s-adunárâ surátılı/ s_ľoıa tútâ din hoárâ// aprınsir-aloátľu// **dapóęea**... ę_arcárâ... [ę] sója paráđı// cântám/ ğucám la aloát// **dapóęea**... vınırı tařıná/ cântárâ... sója/ mıerlı cântárâ// (23: 28)
- (e) [cum ı-ęárâ?]
„s-ti nkirdășești/ ę [k] aęáı z_vă da Dumıđá...”// **đę-apóęea** bitisęsc^U// sámbăťă șęárâ/ sâ soáľă tařıná/ fug^U ľúmeęa di z_bágâ pę-acásâ// tařıná nveásta **dapoea** sâ soáľă/ s-alácșęști//... (297: 31)

AȘA

Adverbul modal *așa*, cu variantele *așe* (la fărșeroți), *ași*, *așețe* și *așeți* devine marcator discursiv cu funcția de topicalizare. Această valoare este evidențiată prozodic de pauzele intonaționale între care marcatorul *așa* este încadrat. La nivelul secvențial al discursului, marcatorul semnalează sfârșitul subiectului aflat în discuție și ocupă ultima poziție în segmentul discursiv (a). Tranziția spre următorul segment care adaugă informații noi relatării este ilustrată în exemplele (b), (c) și (d):

- (a) la óptusprıngıť vđırâ_ateı di Bakița/ la trèııđáť ateı di Batác^U// la trèıđáť noi vınım^U tu-Armánıı// **áși**//
[cum ęarâ lócurlę-ateáli?]
cum ęarâ lócurlı? (15: 5)
- (b) ęrambóľu dânáșęști di ğoı// câ lo... ășnveásta di n-hoárâ// știı?// ș-aclóti... âı da... / căt pot^U// řispráıngız_đi leı/ řındáz di leı...// **áși**// el cu fârtásıı// doı fârtáť ári// z_duc^U acásâ// (22: 15)
- (c) „cúm moáșa baș-auúșu?”// j_đăc mıni „nu mașı noápteęa să báși/ j_đúu”// **ășețe**...// đęapóęea... ę_in [ę] nă băğám meșále/.... (293: 27)

- (d) să-î nyrăpsęască tíha/ [r] a! gíni đăş _ că đăş „scrii”// sâ [ε] â l'i nyrăpsęască mírili căsmetęa... a lui// **ási**// băgám pńni/ băgám [e] măcára [...]/ ş-únă cárti cų cundílu tea să nveátă [ε] čilimeánu ęramă// **ásęti**// j _ bitiseám di [ε] atrięáda// (294: 13)

Marcatorul *aşa* indică revenirea la o informație anterior menționată, locutorul reluându-și ideea după ce a fost întrerupt de intervenția interlocutorului (e), (f) sau prin digresiune, după ce locutorul și-a încheiat intervenția parantetică (g):

- (e) [bitisím]
bitisím// **ásę**// di cu seára deăpóăęă víniri seára/... [k] víniri dúpu prăndŭ (296: 8)
- (f) [cusítă ma cusítă?]
cusítă// **ási**// și... pitricúra ațéi... dŭóji iņși// aņcár-car-amácsili... cu iárbă/ (33: 5)
- (g) moáșa u bágă ş-íęa di cántă cŭ-alŭșu măráta...// gíni mă _ auúșŭ [k] moáșa-î fńřă dinŭđ// ęa s-ahurháscă... s-kadícă// **ásęti**// ş-aŭșu... tuț cáma s-țanı ęlŭ// cántă ęlŭ [...] (293: 34)

În exemplul (h) *aşa* apare în paralel cu două dintre valorile prezentate mai sus, de la nivelul secvențial: prima ocurență indică reluarea ideii după o digresiune, iar cea de-a doua și a treia ocurență indică tranziția către următoarele secvențe. Se observă că *aşa* tranzitiv este succedat de conectorul *și* sau de marcatorul secvențial *deapoea* (cu funcția de ordonare a secvențelor pe o axă temporală, în ordinea succesiunii evenimentelor), cu scopul de a întări ideea de tranziție.

- (h) și... țermeńám/ę _ cu númta luní...// bețesím/ę _ cu númta... luní/ că đăş „țermeńám” **ásęti**// și... deapóęa nveásta/ să scŭálă tahiná/ ... arúcă [...] căti únă sůtă di lei [ε] tu ligéni/ **ási**// ş-íęa lě da _ ā tutupóp căti únŭ paștamálŭ// **ásę**// deapóęa.../ marŭđ... u băgăń _ veásta di nă fáti pítă dŭlŭti/ [...] (293: 37)

CARA

Adverbul și conjuncția *cara*, moștenit din latină, este explicat în DDA cu sensul de „când” sau „dacă”. Dictionarul precizează două funcții discursive explicate prin „atunci” conclusiv (*oară-bună, cara du-te!* dr. „drum bun, atunci, du-te!”) și printr-o valoare interjecțională specifică dialectului aromân și echivalată cu „măre” (*cara trădzea un vimtu!* dr. „măre, bătea un vânt!”).

În corpus a fost identificată valoarea adverbială a lui *cara* (dr. „când”), reflectată în exemplul (a), în opoziție cu (b) unde se observă funcția de topicalizare prin care *cara* prefațează segmentul care reia o informația anterior menționată, cu scopul de a o elabora.

- (a) **cára** u... băgá lihoána pi... patŭ// și... âi didęámu _ ş-níclŭ-aclóŭti// [...] și adrám culácŭ// [k] nínte-adrám túrtă// **cár**-adrám túrta/ ^adrámu _ ş-mácări // [...] j _ băgám túrta/ **cára** u scuteęámu _ și u frăndeám pi čicŭorŭ// ō-adrámŭ así... (53: 27)

- (b) aéștã ęarã Cócãnl'i// u loárã únã tétã/ túrțâl' // **cãra** u loárã tétã-sa/ ș-u nturkipsírã.../ s-feeding túrcã/ ș-nu o-aflãrã// cari_ștíi ți an'// e!// dúpu ținđáz de-ań s-aflãrã// (30: 19)

Ocurențele în care *cara* este precedat de conjuncția adversativă *ma* (dr. „dar”) dobândesc valoare temporală anaforică (dr. „atunci când”), prin care marcatorul semnalează că situațiile din cele două segmente conectate sunt ordonate cronologic:

- (c) cãnl'-ańșãrírã pisti noi/ di pi tu... ęrbur'// noi viđúm fõclũ ardeã/ **ma cãra** nu putúm lu-acãțãm!// el'... **cãra** vđi pãdúreșã ęclo .... (59: 25)
- (d) ęarãm picurãr iõ// și... li scoș' oji la cãmpu// l-adrãj un' cutãr'// ta s-li pãscu cãma gín'i// **cãra** vđírã nõãptșã/ **meșã cãrã** li loárã lukl'i _ azvãrna/ dı-únã sút-armãsirã obđãț'// de-acló ți fãțim'// (60: 33)

Dicara (dr. „deci”) cu valoare conclusivă introduce un segment exclamativ prin care semnalează că situația din segmentul pe care îl conectează este rezultatul situației prezentate în segmentul precedent.

- (e) noi șiđúm cu tufékli tu mãnã// ęșã la floc'/_ cümü_s-ęșãm'// **dicãra** nu aveșã țivã!// mãcã cu gízã// fuđim' acãșã (59: 20)

TAHA

Adverbul de mod *taha* împrumutat din greacă (gr. *τάχα*) are semnificația „cică” sau „parcă”. Asemănător cu valorile citaționalului *cică* din dacoromână, *taha* este un adverb utilizat ca marcator evidențial din categoria citaționalelor, care indică faptul că informațiile relatate provin dintr-o sursă externă. Ocurențele apar în poziție intermediară, integrate în segmentul discursiv din care fac parte și acționează la nivelul domeniului interpersonal:

- (a) ligãrã picurãryi tuț'// âl vâtãmãrã ș-ațél'/_ cúscurlu cãri l-aduțșã _ãcló// cã **tãha** el ęarã legãtúrã// nú ęarã ligãtúrã// âl vâtãmãrã ș-ațél'// vâtãmãrã ș-ținți picurãr'// (28: 13)
- (b) ș-el cãra bãgã... [k] moășili bãgãrã únã cãrțunã _asunã... di pom'// și sunã cãrțunã _asunã.../ ș-el' **tãhã** _adunã ęãli leãmni nica// ęãle-aveșã ãdnãtã leãmni ș-fuđírã// (39: 8)

ȘTII

Știi este singurul marcator întâlnit în corpus care este preluat din dacoromână cu aceeași funcție de monitorizare care acționează la nivel interpersonal. Marcatorul semnalează intenția locutorului de a ține sub control desfășurarea discursului prin stabilirea și menținerea contactului cu

interlocutorul. Locutorul introduce incidenta *știi?* cu rolul de captare și de verificare a atenției interlocutorului:

- (a) γrambólu dânnășești di ȝoi// câ lo... ăņveasta di n-hoără// **știi?**// ș-aclóti... âi da... /
cât pot^u// ȝsprainȝiz di lei/ ȝinđáz di lei...// áși// el cu fârtásii// doȝ fârtát ári// z
duc^u acásâ// (22: 15)
- (b) jî gri dit căpreadă iel de-acuo greaști/ ș-míni durnám^u aóá// áma iel ęará un^u sértũ
om^u/ **știi?**// ma grea unâ oară dau uori/ j-deapoi „furțata!” (283: 13)
- (c) „s-nă uđihním^u [ε] nășcânt kiró^u āoá// s-n-ăd [ε] n-adăpustím^u” **știi?** sâ stăm^u...
nășcân kiró”// [...] (291: 9)

AMA

Preluată din turcă (tc. *amma*), prin fileră greacă (gr. *ἀμα*), conjuncția adversativă *áma* cu sensul de „dar”, „însă”, este întâlnită cu valoare de marcator discursiv de contrast. Marcatorul semnalează că există o opoziție între cele două segmente conectate, fără nicio inferență cauzală:

- (a) „ah! nıpóate/ me-arășej” dâsi// „doȝ fraț ma mări l-arășu/ **áma** tını me-arășej” dâsi
(64: 29)
- (b) jî gri dit căpredă iel de-acuo greaști/ ș-mini durnamu aoa// **ama** iele ara unu sertu
omu/ știi?// ma grea unâ oară dau uori/ j-deapoi „furțata!” (283: 13)

CONCLUZII

În urma analizei celor șapte marcatori discursivi identificați în corpusul de texte dialectale reprezentativ pentru aromâna vorbită în Dobrogea, se poate observa că fiecare marcator operează în domeniul secvențial al discursului, prin impactul pe care îl are asupra structurării informației transmise. Marcatorii specializați în domeniul secvențial sunt *tora* cu funcție temporală și de specificare, *deapoea* cu funcție temporală și de adăugare, și *cara* cu funcție temporală și de topicalizare. Spre deosebire de dacoromână, unde *așa* poate fi utilizat cu valoare conclusivă sau cu valoare de marcator al acordului (Bota 2021), *așa* este înregistrat în corpus doar cu funcția de topicalizare care se manifestă la nivelul secvențial al discursului. Marcatorii care acționează în domeniul ideatic sunt *tora* cu funcția de consecință și *ama* cu funcția de contrast. În domeniul interpersonal se manifestă *taha* cu valoare citațională și *știi* cu funcție de monitorizare. Majoritatea ocurențelor lui *tora*, *deapoea*, *cara* și *ama* se află în periferia stângă a segmentelor discursive. Marcatorii *așa* și *știi* sunt izolați de pauze intonaționale și delimitează secvențele discursive, față de *taha* care este integrat în poziție medială.

SURSE

- DDA – Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția anastatică, București, Editura Academiei Române, 2013.
- Saramandu 2005 – Nicolae Saramandu, *Structura aromânei actuale. Graiurile din Dobrogea*, București, Editura Academiei Române.

BIBLIOGRAFIE

- Bota 2021 – Marinela Bota, „Valori pragmatice ale marcatorelor discursive din *Texte dialectale Muntenia III*”, *Fonetica și dialectologie*, XXXIX, 25–35.
- Crible și Degand 2019 – Ludivine Crible, Liesbeth Degand, „Domains and Functions: A Two-Dimensional Account of Discourse Markers”, *Discours*, 24/2019, ultima accesare 25.06.2021. URL: <http://journals.openedition.org/discours/9997>
- Heine 2013 – Bernd Heine, „Ob discourse markers: Grammaticalization, pragmaticalization, or something else”, *Linguistics*, 51(6), Berlin, De Gruyter Mouton, 1205–1247.
- Nevaci 2018 – Manuela Nevaci, *Convergențe lingvistice balcano-romance în dialectele românești sud-dunărene*, București, Editura Universității din București.
- Saramandu 1972 – Nicolae Saramandu, *Cercetări asupra aromânei vorbite în Dobrogea. Fonetica. Observații asupra sistemului fonologic*, București, Editura Academiei.
- Zafiu 2002 – Rodica Zafiu, „«Evidențialitatea» în limba română actuală”, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), București, Editura Universității din București, p. 127–144 .
- Zafiu 2009 – Rodica Zafiu, „Evoluția adverbilor de timp *atunci, acum, apoi* către statutul de mărci discursive”, în *Limba română. Teme actuale. Actele celui de-al 8-lea Colocviu al Catedrei de limba română*, R. Zafiu, G. Stoica, M. Constantinescu (ed.), București, Editura Universității din București, p. 779–793.
- Zafiu 2020 – Rodica Zafiu, „Cică”, în *Dicționar de interpretări gramaticale*, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), București, Editura Univers Enciclopedic, p. 189–192.

*Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
Calea 13 Septembrie nr. 13, București*

